

*Szanuj przeszłość, przyszłość
oddaj Bogu
Uczciwie pracuj na rodzinnym
progu*

Wiadomości Brzosteckie

ISSN 1428-068X

**PISMO TOWARZYSTWA MIŁOŚNIKÓW ZIEMI BRZOSTECKIEJ, RADY GMINY
ORAZ CENTRUM KULTURY I CZYTELNICTWA W BRZOSTKU**

Uczestnicy pielgrzymki rowerowej Brzostek - Częstochowa na spotkaniu z Ojcem Świętym w Starym Sączu

W NUMERZE:

- ✓ HISTORIA LUDNOŚCI ŻYDOWSKIEJ ZAMIESZKAŁEJ W BRZOSTKU I OKOLICY W OKRESIE II WOJNY ŚWIATOWEJ
- ✓ UROCZYSTA SESJA RADY GMINY
- ✓ GOSPODAROWANIE MIENIEM KOMUNALNYM
- ✓ BYĆ ALBO NIE BYĆ W UNII EUROPEJSKIEJ
- ✓ Z DZIAŁALNOŚCI CENTRUM KULTURY I CZYTELNICTWA

NR 4 (41) ROK X
lipiec '99
cena 1, 50 zł

Historia ludności żydowskiej zamieszkałej w Brzostku i okolicy w okresie II-giej wojny światowej

Redakcja "Wiadomości Brzosteckich" serdecznie dziękuje Pani Genowefie Piłat za przekazanie materiałów dotyczących przeszłości Brzostku i jego okolic.

Najciekawsze z nich, począwszy od obecnego numeru, będziemy drukować w Wiadomościach.

W roku 1939 w Brzostku mieszkało około 40 rodzin żydowskich liczących około 300 osób. Prócz tego pojedyncze rodziny mieszkaly we wszystkich okolicznych wioskach. W rynku brzosteckim mieszkało 10 rodzin Polaków, resztę domów zajmowali Żydzi.

Około 50% Żydów utrzymywało się z handlu (sklepy) reszta uprawiała ziemię, dorabiając drobnym rzemiosłem. Dobre warunki materialne miało 2-3 rodziny, reszta wegetowała. Ponad 50% otrzymywało pomoc od rodaków z Ameryki.

Z ofiar brzosteckich Żydów zamieszkałych w Ameryce została wybudowana bożnica, obecnie przekazana (w roku 1957) przez Prez. GRN w Brzostku szkole podstawowej w Brzostku. Z tych samych funduszy wybudowano łaźnię, która po wyzwoleniu została rozebrana, natomiast cheder wybudowali Żydzi z własnych funduszy.

Przeciętna rodzina żydowska liczyła 6-7 osób, chociaż były również rodziny bardzo liczne, np. Aron Sala miał 15 dzieci, w rodzinie Schussów było 11 dzieci itd.

Stosunki z Polakami w okresie międzywojennym układały się dobrze. Żydzi mieli własną bibliotekę, której członkiem był między innymi dr Lach. Istniała organizacja syjonistyczna, oraz komórki komunistyczne. Przedstawicielem komunistów był Baumfreud Leon, który przeżył wojnę i mieszka obecnie w Bydgoszczy. Dziadek jego był pomocnikiem rabina.

Żydzi w Januszkowicach mieli własną bożnicę. W Hucie Gogołow-

skiej większa grupa Żydów mieszkała w lesie, mając pola uprawne w jego środku.

Na początku okupacji życie szło normalnym trybem. Kiedy w 1941 roku Wehrmacht zastąpiono formacją SS zaczęły się prześladowania ludności żydowskiej. Pędzono ją razem z Polakami do prac drogowych. Przy takiej pracy został zabity Ob. Surdel z Zawadki, Ob. Piłat Kazimierz z Brzostku stracił rękę, a Schuss Abraham miał potłuczone nogi z czego wyleczył się. Żydzi pracowali między innymi za Frysztakiem przy urządzaniu Kwatery Głównej Hitlera. (?) Niemcy najpierw konfiskowali majątki ziemskie Żydów, konfiskowali sklepy, a następnie likwidowali zupełnie.

Około 40% Żydów uciekło w 1939 r. do ZSRR i większość z nich przeżyła wojnę. Sam rozmówca Ob. Schuss Abraham jako metalowiec znalazł się we Lwowie w obozie koncentracyjnym na ul. Janowskiej, gdzie pracował przy naprawie parowozów i przystosowaniu ich do pracy na silnym mrozie. Uciekł stamtąd we wrześniu 1943 r. i przybył do Brzostku. Krótko przedtem jego matka została zamordowana przez granatową policję w Dęborzynie. W Strzegocicach Niemcy zamordowali rabina i 12 innych Żydów. W Krajowicach znajduje się zbiorowy grób pomordowanych Żydów około 1000 osób z Brzostku, Kołaczyc i Jasła. Uratował się, uciekający nago spod kul Steinhorn Jakub z Brzysk, który później został zabity. Wyrzucone przez Wisłokę zwłoki pochował Ob. Schuss A. Jeśli chodzi o Żydów, którzy uciekli do ZSRR to część zginęła jako żołnierze dywizji kościuszkowskiej, część przeżyła. Obecnie w Polsce mieszka 4 Żydów brzosteckich a to w Skurowej jedna przechrzczona, w Krakowie jeden, który był na usługach Niemców w obozie koncentracyjnym, Schonwetter (obecnie Różycka) ze dworu w Zawadce, mieszka obecnie w Łodzi, oraz jej siostra zamężna Ringel. Mąż jej Ringel b. oficer rez. WP zginął w lesie w partyzantce, zaś syn dostał

się do Niemiec na podstawie fałszywych dokumentów, przeżył i obecnie mieszka w Ameryce. Podobnie jak on przeżyło wojnę w Niemczech kilka dziewcząt, żyjących podobnie jak on w Ameryce.

Ogółem przeżyło wojnę ok. 80 brzosteckich Żydów. Miejscem kaźni był cmentarz żydowski w Brzostku, obóz w Pustkowie i Szebniach dokąd zabrano młodzież i wyniszczono. W lesie w Jaworzu są groby żydowskie, jeden 12 osób, drugi 4-5 osób. Miejsce znane Ob. Schussowi.

Jeśli chodzi o Żydów żołnierzy kościuszkowców, wojnę przeżyli między innymi: Wolf Bergam, Aron Ratz, Tischel Scheinwetter, Salomon Maltz. Brat tego ostatniego, przedwojenny komunista (wg. rozmówcy siedział w więzieniu z B. Bierutem) zginął na wojnie w 1944 r.

W dniu 1. V. 1941 r. Niemcy dokonali likwidacji komunistów żydowskich, których (8 osób) rozstrzelano. Groby znajdują się na cmentarzu żydowskim w Brzostku. Komunistów polskich zlikwidowano w Oświęcimiu. Tam zginął Ob. Kruszyna z Brzostku, którego brat Władysław mieszka tu obecnie.

Historia brzosteckich Żydów jest opracowana i wydana w Izraelu w języku hebrajskim. Literatury na tematy dotyczące Żydów polskich i ich historii może dostarczyć: Ber Mark - Żydowski Instytut Historyczny, Warszawa, ul. Tłumacka nr 13. Dużo materiałów znajduje się w Muzeum Judaistyki w Krakowie mieszczącym się w starej 700 lat liczącej Synagodze Kazimierzowskiej. Zagadnieniami tymi żyje prof. Dobrzycki z Krakowa.

Na podstawie rozmowy z Ob. Schussem Abrahamem, brzosteckim Żydem, który przeżył okupację, przeprowadzonej w dniu 12 maja 1959 r. w mieszkaniu Ob. Kruszyny Władysława w Brzostku zestawil:

Tadeusz Frączek

kier. Szk. Podst. w Brzostku